

CARAGIALE ȘI LUMEA PRESEI

Caragiale and the Word of the Press

Prof.dr. Iulian BOLDEA
„Petru Maior” University of Târgu-Mureș

Abstract

Caragiale's fictional universe may be considered to be a product of a fascination for the press, of the fervency of journalism, of the subjects from the newspapers of those times. The subjects, forms and formulas that are derived from the media may be identified in almost all of Caragiale's texts. The world of the 20th century is mirrored in literature through a parallel between journalism and fiction or through the presence of certain intertextual suggestions that transcribe the relationship between life and text, between reality and its gliding into the newspaper column. There may also be identified numerous interferences, inner-relations between journalism and Caragiale's works, from titles, techniques, characters, phrases, to various news, subjects or circumstances. The newspaper text and the text of Caragiale's work borrow the aspect of communicating vessels, in which the artistic fluid flows or retracts according to the imperatives or necessities of creativity.

Keywords: I.L. Caragiale, Whim, Press, Irony, Parody

Preliminarii

Lumea ca ziar, lumea ziarelor, recurența ziaristicii și a ziaristilor în universul caragialian – toate acestea sunt subiecte greu de eludat pentru cercetătorul operei lui I.L. Caragiale. Universul ficțional caragialian e poate fi considerat ca un produs al fascinației presei, al fervorii jurnalismului, al subiectelor din presa vremii. Subiectele, formele și formulele de proveniență jurnalistică pot fi identificate în mai toate textele lui Caragiale. Lumea secolului al XIX-lea e oglindită în operă și prin intermediul acestui paralelism gazetărie/ ficțiune, sau prin reliefaarea unor sugestii ale intertextualității ce transcriu raportul dintre viață și text, dintre realitatea așa cum este ea și glisarea ei în pagina de ziar. Chiar dacă E. Lovinescu, de pildă, dar și alții, au contestat actualitatea operei caragialiene, totuși, relevanța și rolul gazetăriei, a „documentului de epocă” în structurarea textului caragialian, acordă creației caragialiene indici și accente de actualitate importanți, chiar dacă chiar autorul *Scrisorii pierdute* consideră că presa adaugă autenticității și notației nude și „multă zeamă de fantezie”.

Ioana Pârvulescu subliniază, în *Lumea ca ziar. A patra putere: Caragiale* și faptul că valoarea estetică a textului caragialian nu e conferită de complicate mecanisme de structurare a viziunii sau a scriiturii, ci de „suflul vital”, de asumarea realului în grilă autentică, spontană, netrucată: „Caragiale păstrează și prețuiește viața în ciuda sau poate grație clișeului”. Ziarul, perceput de Ioana Pârvulescu drept o „metaforă cuprinzătoare” este unul dintre elementele care verifică și validează rezistența în timp a creației lui Caragiale, alături de „suflul vital” și de o tratare în grilă ambiguă, paradoxală a relațiilor dintre comic și tragic. Faptul că, așa cum observă autoarea, „întâlnirea dintre cele două personaje, presa și Caragiale, a fost un mare noroc al ghinionistei literaturi române” e pe deplin demonstrat. Lumea caragialiană, privită ca reverberație a gazetăriei, are un contur credibil, chiar dacă, prin această ipoteză sunt demolate multe poncife ale receptării, multe grile anchilozate de lectură, multe tabuuri nefirești. Pot fi,

astfel, identificate numeroase interferențe, interrelații, corespondențe între gazetărie și opera lui Caragiale, de la titluri, procedee, personaje, sintagme, la diverse știri, subiecte sau circumstanțe, fapt remarcat de Ioana Pârvulescu: „Formula lui Caragiale, arta lui poetică este ziarul. Opera sa comică este scrisă pe hârtie de ziar, alcătuiește o mare gazetă cu toate defectele presei vremii, adunate laolaltă. Așadar: exista o realitate care era deformată în bună măsură de gazetele epocii. Aceste gazete sunt deformate încă o dată, artistic, de Caragiale. Răspunsul la cele două întrebări de plecare, despre rezistența operei comice a lui Caragiale și despre lumea reală contemporană lui, este unul singur: ziarul. Așa se explică totul.”

Textul din ziar și textul operei lui Caragiale au aspectul unor vase comunicante, în care fluidul artistic se revarsă sau se retrage în funcție de imperativele și necesitățile creativității. Chiar dacă demersul nostru nu este unul sursologic sau comparatist, totuși, în prezentul studiu ne propunem să punem față în față două lumi, una ficțională și alta nonficțională, a documentului gazetăresc, încercăm să argumentăm modul cum se definește una prin raportare la cealaltă, apelând la explorarea unor elemente și modalități comune, greu de eludat. În opinia noastră, opera lui Caragiale are, cum sugerează într-un comentariu Angelo Mitchievici, alura unui palimpsest, în care se confruntă două scriituri suprapuse: deasupra scriitura caragialiană, iar dedesubt, într-o postură a transparenței relative, ocultate de exigențele esteticului, scriitura gazetărească. Există unele notabile cercetări anterioare ce explorează laturi ale modernității creației caragialiene, semnate de Florin Manolescu (care investiga jocul cu mai multe strategii al mecanismelor creativității caragialiene), Alexandru Călinescu (care analiza opera lui Caragiale din unghiul vârstei moderne a literaturii), Mircea Iorgulescu (cu studiul său despre „marea trănăneală” a universului caragialian) sau Ștefan Cazimir (cu cartea sa *I.L. Caragiale față cu kitsch-ul*). Ioana Pârvulescu, în recenta carte despre raporturile dintre presă și opera lui I.L. Caragiale (*Lumea ca ziar. A patra putere: Caragiale*), reușește să asume figura lui Caragiale și a operei sale din perspectiva timpului în care a trăit și a mentalității în care și-a făurit scriitorul creația, cu accentul așezat apăsător asupra tribulațiilor și metamorfozelor stilului jurnalistic și a rolului acestuia în structurarea unei lumi ficționale de incontestabil interes estetic și documentar. Trebuie subliniat, de asemenea, curajul lui Caragiale de a prelua, prelucra și transcende, prin asumare estetică, materialul jurnalistic, impur, inestetic, molozul gazetăresc, și de a-l transfera în domeniul expresivității și al literarității.

Moftul și Presa

Lumea-lume”, această lume de strânsură configurată de I.L. Caragiale își focalizează semnificațiile în imaginea emblematică a labirintului mahalalei bucureștene, concentrându-și ritmul aleatoriu, existența convulsivă și tautologică și în semantica *Moftului*.

Ce este însă Moftul? Pentru a-l defini, Caragiale adoptă solemnitățile stilului retoric, într-un text ce mimează erudiția, recurgând la majuscule, repetiții, sublinieri și construcții oximoronice. Desigur, e o definiție din care nu vom afla ce este moftul, tocmai din cauza prea marii aglomerări a termenilor ce încearcă să îl caracterizeze: “O, Moft, tu ești pecetea și deviza vremii noastre... Silabă vastă cu neșarmurit cuprins, în tine încap așa de comod nenumărate înțelesuri: bucurii și necazuri, merit și infamie, vină și pătenie, drept, datorie, sentimente, interese, convingeri, politică, ciumă, lingoare, difterită, sibaritism, vițuri distrugătoare, suferință, mizerie, talent și imbecilitate, eclipsă de lună și de minte, trecut,

prezent, viitor - toate cu un singur cuvânt le numim noi românii moderni, scurt: MOFT” (*Moftul român*).

Caragiale ne întinde, după cum s-a putut vedea, o capcană retorică prin această definiție care, în loc să deslușească “obiectul de definit” să-i exprime conformația, dimpotrivă, îl opacizează, prin mulțimea de termeni, cu semantism cel mai adesea contrastant, sub avalanșa cărora autorul încearcă să acopere semnificația sa proteică. Și totuși, ce este moftul? Moftul reprezintă, înainte de toate, o vocabulă simptomatică pentru sintagma “lume-lume”, o vocabulă-arhetip a acestui univers lipsit de noimă, dezarticulat și haotic. Moftul reconstituie vidul semantic al acestei lumi, apocaliptica sa eclipsă de semnificație.

Lumea lui Caragiale are toate atributele unui semn vidat de sens. Semnificantului, aglomerării de obiecte, de ființe, conglomeratului referențial nu i se alătură nici un semnificat. Carența acestei lumi provine, fără îndoială, din absența unui sens ordonator, ca și din vidul semantic ilustrat atât de elocvent prin parabola cu iz mitologic a Moftului. În fapt, Moftul ca simbol mitologic ironic (trimițând în mod parodic la mitologia clasică) e rezultatul unui paradox la care participă inflația verbală și eclipsa semantică. În alegoria Moftului, Caragiale face apel și la puterea de reverberație mitologică a presei, aceea care amplifică, multiplică, difuzează Moftul. Caragiale denunță astfel, prin bonomă antifrază, tirania verbului aflat în plină inflație semantică, deviat de la sensul său primar, logic și demonizat prin carență etică: “El, Moftul, a crescut cu o iuțală nemaipomenită și a fost alăptat de *Hârtia* căreia i se făcu milă de copilul orfan aruncat de mama lui. Când ajunsese în vârstă Moftul, doica lui, *Presă*, îl însură cu *Opinia*, o tânără fată mai mult sau mai puțin publică”.

Traseul genezic al moftului se derulează astfel între nașterea sa instantanee, *Hârtie*, *Presă* și *Opinie*, “fata mai mult sau mai puțin publică” - după jocul de cuvinte al lui Caragiale. S-a observat adesea că lumea lui Caragiale nu trăiește doar într-o iluzorie nevoie de coerență, de organizare (care rămâne iluzorie până la capăt!), ci și prin forța de susținere a apetitului verbal. Nevoia de conversație (nu de dialog, căci dialogul e de neconceput în spațiul caragialian, chiar dialogurile textuale, grafice nu sunt decât o suită de monologuri intercalate, întretăiate), apetitul verbal, ”pofta de a vorbi și setea de aplauze”¹ susțin acest univers edificat prin forța (întoarsă spre deriziune și farsă) a Logosului. Logosul personajelor caragialiene este tot ce poate fi mai opus logosului biblic. Cuvântul, în lumea personajelor lui Caragiale, nu instituie, ci mistifică, nu revelează ci ascunde, nu comunică, ci bruiază comunicarea, instituind un joc al ambiguității care își găsește apogeul, punctul de maximă intensitate și, totodată, momentul degenerescenței sale în *scandal*: “Scandalul exprimă o mânie defulată, din unghiul celui care-l emite, și un act de indecență din unghiul celui care-l receptează”². Scandalul reprezintă așadar momentul apocalipsei comunicării. În disonanțele scandalului, sensurile cuvintelor se contorsionează, vocabulele capătă aspecte monstruoase, semnificațiile fiind percepute în mod fals, realizându-se printr-o anomalie a logicii, printr-o falsă percepție a realității.

Acesta este și cazul celebrei erori de percepție din *Conu’ Leonida față cu Reacțiunea*, unde, datorită unei false recunoașteri, o petrecere este luată drept “revoluție”. Percepția distonantă a realității de către cuplul Leonida-Efimița se datorează, pe de o parte unei false

¹ Mircea Iorgulescu, *Eseu despre lumea lui Caragiale*, București, Editura Cartea Românească, 1988, p.32

² V. Fanache, *Caragiale*, Editura Dacia, Cluj, p.58

identificări a unui fenomen după manifestări exterioare, perceperea esenței după aparențe înșelătoare și accesorii - “revoluția” prin focuri de pistol și chiote - și, pe de altă parte, scăpării lui Leonida, care a neglijat să-și citească de cu seară gazeta, unde negreșit ar fi aflat la “Ultime știri” de va fi ori nu vreo “revoluție”:

Efimița: Ai auzit?

Leonida: Am auzit.

Amândoi, d-odată, se ridică înfiorați. Zgomotul s-apropie).

Efimița (sărind din pat): E idee, Leonida?

Leonida (cu spaimă): Aprinde lampa... (Sare și el din pat. Zgomotul mai aproape)

Efimița (aprinzând lampa): E fandacșie, bobocule?

Leonida (tremurând): Nu-i lucru curat, Mițule. (Zgomotul tot mai tare)

Efimița: E ipohondrie, soro? (Zgomotul crește mereu).

Leonida: E primejdie mare, domnule! Ce să fie?

Efimița: Ce să fie? Dumneata nu vezi ce să fie? Revoluție, bătălie mare, Leonido!

Leonida (ciudindu-se): Bine, frate, revoluție ca revoluție da' nu-ți spusei că nu-i voie de la poliție să dai focuri în oraș?”.

Se poate destul de lesne observa, în fragmentul citat, carența comunicării dintre cele două personaje, precum și falsa percepție a realității. Replicile celor doi eroi trădează planurile de gândire cu totul diferite, paralele, de nu chiar contrastante ce le tutează vorbele. Deriziunea evenimentelor istorice pe care o efectuează conu' Leonida în docta sa expunere, în care nume precum Galibardi sună intolerant de familiar, se însoțește cu mitologizarea faptului divers, a unei petreceri care e transferată de imaginația inflamată a celor doi în registru eroic, cvasifabulos. Mitologia și moftologia sunt domenii semantice complementare în opera caragialiană. Adesea, Caragiale nu depreciază stilul înalt sau faptul de o solemnă amplitudine decât pentru a solemniza - cu intenție ironică, desigur- cazul insignifiant sau personajele de o banalitate stridentă. Revenind la *Conu' Leonida față cu Reacțiunea*, stupefiat de zgomotele pe care le percepe și a căror semnificație nu o poate deloc pătrunde, eroul recurge la autoritatea cea mai competentă, aceea care e investită de Caragiale, în mai toate operele lui cu atribute fals sacrale, ce o împing astfel spre derizoriu: Presa.

Presa este, să ne amintim, cea care difuzează și amplifică Moftul, sporindu-i puterea de penetrație în conștiințe și inflamându-i firavul semantism. La gazetă apelează și Conu' Leonida, el acordându-i acesteia o încredere infinit mai mare decât propriei puteri de percepție: “Leonida: Unde mi-este gazeta? (nervos) că dacă o fi să fie revoluție, trebuie să spuie la “Ultimele știri”. Unde mi-e gazeta? (Merge la masă, ia gazeta, își aruncă ochii pe pagina a treia și dă un țipăt): A!

Efimița: Ei!

Leonida (pierdut): Nu e revoluție, domnule, e reacțiune; ascultă! (citește tremurând): «Reacțiunea a prins iar la limbă, ca un strigoi în întunec, ea stă la pândă ascuțindu-și ghearele și așteptând momentul oportun pentru poftele ei antinaționale... Națiune, fii deșteaptă!» (cu dezolare): Și noi, dormim, domnule!

Efimița (asemenea): Cine strică, soro, dacă nu mi-ai citit gazeta de cu seara!”

Dincolo de limbajul “gotic” în care e prezentată reacțiunea (“strigoi în întuneric”, “pândă”, “ascuțindu-și ghearele”, “pofte antinaționale”) putem remarca forța de fascinație, autoritatea totală, hipnotică pe care o are gazeta asupra lui Leonida, ca și asupra altor

personaje caragialiene (Jupân Dumitrache, Nae Ipingescu etc.). Inițiativele lui Leonida sunt dirijate de literatura tipărită a gazetei, după cum semnalele sonore de afară sunt semnele “revoluției” sau “reacțiunii” în funcție de dispoziția umorală a “Ultimelor știri”.

Dacă moftul reprezintă absența semnificației, gradul zero al sensului ori, din contră, inflamarea peste poate a Semnificantului, în proporție inversă cu evoluția Semnificatului, Moftangiul ca model uman, purtând imprimată în filigranul personalității sale, în retorica sa comportamentală și existențială pecetea moftului, e sinonim cu Mitică. Mitică este, paradoxal, nu un nume ce desemnează o individualitate umană, o ființă cu contururi ferme, ci un nume generic care aparține - în mod alegoric, desigur - tuturor personajelor caragialiene nedeseemnându-le însă fizionomia niciunui. În universul omogen și entropic, haotic și dezarticulat conturat de Caragiale, în care fondul, ca și inexistent, e exprimat prin extensia unor forme proliferante, orice dorință de individualizare e iluzorie, mimetismul funcționează implacabil, astfel încât nevoii de identitate a personajelor i se opune “o biografie ficțională” (V.Fanache), o nevoie irepresibilă de mistificare, de autoiluzionare, ce se îmbină cu imperativul van al “notorietății”. Între dorința de afirmare, între mania notorietății și disponibilitățile afective, morale, intelectuale cu totul precare, tinzând spre gradul zero, ale personajelor există o discrepanță evidentă, un elocvent hiatus.

Dacă vidul sufletesc și banalitatea atotstăpânitoare sunt mărcile specifice ale personajului caragialian, absența comunicării, neputința dialogului traduc relațiile ce se statornicesc între personaje. Lipsite de identitate, personalități derizorii ce se afirmă ignorându-și destinul, cu comportamente fluctuante care se nasc dintr-un joc ironic de oglinzi, personajele caragialiene sunt expresia cea mai elocventă a *anonimizării* sub semnul Logosului uniformizator, deturnat spre farsă logoreică și scandal. Personajele lui Caragiale seamănă ca două picături de apă, pustiul lor sufletesc este același, astfel încât genericul nume Mitică acoperă o realitate palpabilă, instituind anonimizarea, lipsa identității și imposibilitatea dialogului. *Postura* personajului se transformă astfel, inevitabil, în *impostură*, pentru că, aflat într-o perpetuă dispoziție mimetică, debordând de un nestăvilat patos cameleonic, eroul încearcă să-și asume noi identități, nereușind, fiindcă de cele mai multe ori (vezi *Repaos dominical*, *La Paști* etc.) celelalte personaje sunt aidoma lui. Textul lui Caragiale se prezintă astfel sub aspectul unui joc de oglinzi în care personajele se reflectă, înlănțuindu-se într-un carnaval al vidului existențial, într-o mascaradă a absenței și a eclipsei de semnificație, de dialog și de consistență ontică.

Variațiuni pe aceeași temă

Tipic pentru parodia caragialiană, dar și pentru asumarea stilului și a procedeelelor jurnalismului, a lumii „ca ziar”, ni se pare procedeul “temei cu variațiuni”, în care autorul, pornind de la un text-prim (*Tema*) reunește câteva “variațiuni” ale acestuia, dovedind și în această schiță cu valoare exponențială (*Temă și variațiuni*) o neobosită și subtilă capacitate de asimilare, de absorbție a unor discursuri străine în propria operă. Variațiunile sunt, în fond, denaturări, excedări ale discursului - prim, ale *temei*, dilatări ale stilului obiectiv prin recursul la discursul partizan, înregimentat, la tonul inflammat, abuziv. Acest model stilistic al “temei și variațiunilor” marchează, nu în cele din urmă, și o altă conștiință, o viziune nouă față de text; căci, deși Caragiale este un autor ce dă Textului ce este al său, totuși el nu mai are o atitudine obedientă, servilă față de acesta. Textul, cu alte cuvinte, își pierde o parte din transcendența

pe care o deținea în romantism, din “minciună romantică” el tinde să-și transforme energiile semantice și să devină “adevăr românesc” (spre a folosi terminologia lui René Girard). Instrumentalizându-se, Textul caragialian e o oglindă pură a realității, nu însă o oglindă de o incoruptibilă impersonalitate, ci una în care realul e încercuit, ca printr-un imperceptibil și inefabil contur, de o atitudine ironică, astfel încât formula de “realism ironic”, dedusă de V.Fanache din opera caragialiană e deplin întemeiată.

În *Temă și variațiuni* autorul își asumă un dublu demers, prin parodiile sale: pe de o parte descrie o anume realitate în textul-prim, punând în joc capacitățile mimetice, referențiale ale discursului său dar, în același timp, prin derularea “variațiunilor” dă naștere unei strategii metatextuale (și, într-un fel, autoreferențiale) modulând și orientând primul tip de discurs (“tema”), obiectiv, sobru, înspre o retorică discursivă angajată politic, așadar distonantă față cu datele realității. Incendiul din Dealul Spirii devine, așadar, un nimerit pretext de parodie a unor tipuri de discursuri politice și gazetărești și o satiră indirectă, mediată, a demagogiei și imposturii. Incendiul devine, în viziunea organului opoziției un punct de plecare al unei diatribe contra guvernului astfel încât evenimentul *in sine* e, s-ar zice escamotat, transformându-se în pretext al unei vorbării inflamate, retorice, fără zăgaz, în care incontinența verbală ține locul logicii iar epitetul contondent se dispensează de argumente: “de patru ani împliniți aproape de când reacțiunea ține în gheare Belgia Orientului, care din lipsă de energie în evoluțiunea ei către progres, un progres bine definit de aminteri prin spiritul tradiției și istoriei, și ocazionat întrucâtva, deși jenat oarecum, de evenimentele economice din urmă, în care duplicitatea reacțiunii a întrecut toate marginile și a atins limita tuturor speranțelor de îndreptare, speranțe ce nu pot fi întemeiate pe câtă vreme reacțiunea cu oamenii ei fatali, cari nu se tem nici de lege, nici de Dumnezeu, nici de judecata, nepărtinitoare dar aspră, a Istoriei, au avut cinismul prototipic și revoltător s-o declare, cu cea mai enormă dezinvoltură și exuberanță într-o memorabilă ședință a parlamentului” etc.

Dacă ziarul “opozant fără programă”, nuanță “liberală-conservatoare” era vehiculul unui discurs politic inflammat și exorbitant, presărat cu tautologii (“duplicitatea reacțiunii a întrecut toate marginile și a atins limita”), pleonasme (“dar însă”, “o pată neștearsă și indelebilă”) sau nonsensul (“ocasionat întrucâtva, deși jenat oarecum”), ziarul “opozant cu câteva programe, nuanță trandafirică” exprimă un limbaj artificial similar celui folosit de Rică Venturiano în “Vocea patriotului național”, în care formele latinizante sau italianizante fac aproape ininteligibil mesajul. De remarcat că și în această a doua “variațiune” evenimentul (“tema”) e pus între paranteze, escamotat sub aparența falselor artificii formale care, în loc să desemneze relieful realității, nu fac altceva decât să-i obnubileze semnificațiile. Incendiul din Dealul Spirii devine simplu pretext pentru o pledoarie fantezistă în favoarea instituției pompierilor: “Speriința din Dealul Spirei până la serenitate ne-a probat că sperietura cetățanilor și cetățeanelor nesperiinți adesea cauza lățirii straordinare a sinistrelor este. Să căutăm deci: a avea pompiar-cetățean, a avea cetățean-pompiar. Numai cu condițiune d-a fi și cetățean cineva un bun pompiar este, și viceversa (...)”.

În jurnalul “chic” (a treia variațiune) Caragiale reproduce stilul pretențios și prețios, galant și nenatural, livresc până la asfixie al carnetului monden, stil parodiat, de altfel, și în celebra *High-life*. Dacă ziarele opoziției reduc semnificația incendiului la anvergura minimală a unui simplu pretext, ziarul “oficios” pune la îndoială cu hotărâre chiar izbucnirea incendiului: “Din sorginte oficială aflăm că nu a fost nici un incendiu ieri în Dealul Spirei.

Sinistrul cel grozav este o pură invențiune ieșită din fantazia nesecată și din bogatul arsenal de calomnii al adversarilor noștri”. *Temă și variațiuni* este o schiță semnificativă pentru disponibilitățile parodice ale scrisului caragialian. Totodată, în această schiță în care vocea naratorului se estompează până la absență, textul se organizează prin procedeul colajului de texte jurnalistice, procedeu apt în cea mai mare măsură să confere iluzia autentificării, prin juxtapunerea contrapunctică a unor tipuri de discurs cu o semantică opusă, având însă același punct de plecare.

Presa e o prezență constantă, atotputernică în opera lui I.L. Caragiale. Expresiile gazetărești, stilul publicistic, reprezentările mentale ale gazetăriei, formulele și stereotipiile acestei îndeletniciri pe care scriitorul a exercitat-o cu talent și pasiune, se regăsesc în structurile de profunzime ale creației caragialiene, dar și în concretizările aparente, valorizând un mod autentic, lipsit de orice convenționalitate edulcorată de asimilare a realului.

BIBLIOGRAFIE CRITICĂ SELECTIVĂ

1. Monografii:

- Cazimir, Ștefan, *Caragiale - universul comic*, București, Editura pentru literatură, 1967
- Cazimir, Ștefan, *Nu numai Caragiale*, București, Editura Cartea Românească, 1984
- Cazimir, Ștefan, *I.L. Caragiale față cu kitschul*, București, Editura Cartea Românească, 1988
- Călinescu, Al, *Caragiale sau vârsta modernă a literaturii*, București, Editura Albatros, 1976
- Căpușan, Maria Vodă, *Despre Caragiale*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1982
- Cioculescu, Șerban, *I.L. Caragiale*, București, Editura Tineretului, 1967
- Cioculescu, Șerban, *Caragialiana*, București, Editura Eminescu, 1974
- Cioculescu, Șerban, *Viața lui I.L. Caragiale. Caragialiana*, București, Editura Eminescu, 1977
- Constantinescu Ion, *Caragiale și începuturile teatrului modern*, București, Editura Minerva, 1974
- Diaconu, Mircea A., *Caragiale. Fatalitatea ironică*, Editura Cartea Românească, București, 2012
- Elvin, B., *Modernitatea clasicului I.L. Caragiale*, București, Editura pentru literatură, 1967
- Fanache, V., *Caragiale*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1984
- I.L. Caragiale interpretat de...* Studiu introductiv, antologie, tabel cronologic și bibliografie de Liviu Călin, București, Editura Eminescu, 1974
- Iorgulescu, Mircea, *Eseu despre lumea lui Caragiale*, Bucu-rești, Editura Cartea Românească, 1988
- Iordan, Iorgu, *Limba “eroilor” lui I.L. Caragiale*, Editura a II-a, 1957 (Societatea de științe istorice și filologice)
- Iosifescu, Silviu, *Dimensiuni caragialiene*, București, Editura Eminescu, 1972
- Manolescu, Florin, *Caragiale și Caragiale*, București, Editura Cartea Românească, 1983
- Roman, Ion, *Caragiale*, București, Editura Tineretului, 1964
- Tomuș, Mircea, *Opera lui I.L. Caragiale*, București, Editura Minerva, 1977

2. Studii și articole

- Călinescu, G., *Domina bona*, în *Principii de estetică*, București, Editura pentru literatură, 1968
- Constantinescu, Pompiliu, *I.L.Caragiale în Scrieri*, II., București, Editura pentru literatură, 1967
- Constantinescu, Pompiliu, *Comediile lui Caragiale*, în *Scrieri*, Editura cit.
- Cristea, Valeriu, *Satiră și viziune* în vol.*Alianțe literare*, București, Editura Cartea Românească, 1977
- Ibrăileanu, Garabet, *I.L.Caragiale. Pe marginea Noptii furtunoase* în vol.*Scriitori români și străini*, București, Editura pentru literatură, 1968, I
- Ibrăileanu, Garabet, *Pe marginea lui Conu Leonida față cu reacțiunea* în vol.*Scriitori români și străini*, Editura cit.
- Ibrăileanu, Garabet, *Numele proprii în opera comică a lui Caragiale* în *Scriitori români și străini*, Editura Cit.
- Maiorescu, Titu, *Comediile D-lui I.L.Caragiale*, în *Critice*, București, Editura pentru literatură, 1966
- Paleologu, Alexandru, *De la Caragiale la Eugen Ionescu și invers*, în vol.*Spiritul și litera*, București, Editura Eminescu, 1970
- Regman, Cornel, *Caragiale parodist*, în *Selecție din selecție*, București, Editura Eminescu, 1973
- Vartic, Ion, *Glose despre "patria" lui Caragiale*, în *Modelul și oglinda*, București, Editura Cartea Românească, 1982
- Vartic, Ion, *I.L.Caragiale și schițele sale exemplare*, prefață la volumul *I.L.Caragiale, Temă și variațiuni*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1988
- Zaciu, Mircea, *I.L.Caragiale și E.A.Poe* în *Viaticum*, București, Editura Cartea Românească, 1983
- Zarifopol, Paul, *Publicul și arta lui Caragiale* în *Pentru arta literară*, București, Editura Minerva, 1982

Acknowledgement: This paper was supported by the National Research Council- CNCS, Project PN-II-ID-PCE-2011-3-0841, Contract Nr. 220/31.10.2011, title Crossing Borders: Insights into the Cultural and Intellectual History of Transylvania (1848-1948)/Dincolo de frontiere: aspecte ale istoriei culturale si intelectuale a Transilvaniei (1848-1948)/ Cercetarea pentru aceasta lucrare a fost finantata de catre Consiliul Național al Cercetării Științifice (CNCS), Proiect PN-II-ID-PCE-2011-3-0841, Contract Nr. 220/31.10.2011, cu titlul Crossing Borders: Insights into the Cultural and Intellectual History of Transylvania (1848-1948)/Dincolo de frontiere: aspecte ale istoriei culturale si intelectuale a Transilvaniei (1848-1948).